

Huszonöt alkotó év az elmélet és gyakorlat jegyében

Beszélgetés dr. Móra Lászlóval

A hatvanas években az egyetemi könyvtárak hálózati és módszertani kérdéseivel foglalkozó irodalomban gyakran találkoztunk dr. Móra László osztályvezető nevével. Az utolsó évtizedben pedig tudománytörténeti munkáival vitta ki a szakemberek elismerését. Legújabb könyve — amelyben nagy polihisztor tudósunk, Korach Mór életművét örökíti meg — kéziratának átvétele alkalmával már mint nyugdíjast kértük meg, beszéljen pályájáról, munkásságáról.

— Az első és szokványos kérdés: mikor és hogyan kezdődött könyvtárosi pályafutása?

— Sok próbatételén mentem keresztül, míg viszonylag későn, meglelt fejjel a könyvtárosok sorába léptem. Az ötvenes évek elején a Budapesti Műszaki Egyetem hallgatóit mint az egyik katonai tanszék főelőadója haditechnikai tárgyakra tanítottam. Szakirodalmat keresve többször megfordultam a központi könyvtár kápolnaszerű gótikus épületében, ahova 1953-ban saját kéréséremre át helyeztek. Amikor új munkakörömet testvérbátyámmal, a szegedi egyetem professzorával közöltem, tréfásan *Theodor Mommsent* idézte, aki tanítványa bejelentésére, miszerint könyvtáros lesz, így válaszolt: Egész életedben a téglát akarod hordani, ahelyett, hogy magad is építkezz! Rögtön gondoltam, hogy mint minden hasonlat, ez is sántít, mindamellett az első időben, amikor toltam a vas-kos könyvekkel megrakott „kocsit”, vagy a tanszéknek régi könyveivel színültig megtöltött kosarakat cipeltük, néhány-szor eszembe jutott Mommsen. (Rövidesen technikai ismereteimet is kamatoztattam: a kosarak aljára kis görgőcsapágyas kereket szerelve már könnyűszerrel toltuk a könyveket.)

— *Bizonyára az ilyen aprómunkák mellett sok más érdemi feladatot is végzett?*

— Természetesen, hiszen a Műegyetemi Könyvtár kiváló szakemberek vezetésével azokban az években formálódott korszerű tudományos nagykönyvtárrá. Jömagam a gyarapítási és tanszéki osztályra kerültem. Vezetője, *Sebestyén Géza* egyéniségével, hatalmas tudásával mély benyomást gyakorolt rám. Ő veze-

tett be a leltározás és katalogizálás alapismereteibe, s mellette rövidesen rájöttem, hogy nem elég a rutinmunkák begyakorlása; feladatomban értelmes ellátásához az összefüggések felismerése, a diszciplína megtanulása szükséges.

— *Mi készítette arra, hogy negyvenéves fejjel egyetemet végezzen, diplomát, majd doktorátust szerezzen?*

— Az előzőekben érintettem a kérdést. Nem a jobb fizetés, mivel mint felsőfokú végzettségű, hosszú állami szolgálattal rendelkező tudományos munkatárs megfelelő bérezésben részesültem. Éreztem azonban, hogy a szakember csak úgy felelhet meg hivatásának, ha a gyakorlat mellett az elméleti tudást is megszerzi. A könyvtárost is képezik, és nem úgy születik. Tehát minden alkalmat megragadtam, hogy tanuljak: 1955-ben az Országos Széchényi Könyvtárban rendezett héthónapos szakozó tanfolyamot végeztem el, majd az Országos Könyvtárügyi Tanács szervezésében az egyetemet nem könyvtárszakon végzetek számára tartott kétéves felsőfokú könyvtáros szaktanfolyamot. Közben beiratkoztam az ELTE bölcsészettudományi karának levelező tagozatára, ahol ötévi tanulás után, 1961-ben könyvtár és történelem szakon kitüntetéses oklevelet szereztem, s a könyvtárszakosok közül az elsők között avattak doktorrá.

— *Egyetemi tanulmányai során ki gyakorolta Önre a legnagyobb hatást, és a tanultakat hogyan hasznosította?*

— Maradandó élményt adott *Fitz József* egy-egy órája a könyv- és könyvtár-

történetből. Előadásából nem „lógott ki” a nevelő szándék, mégis öntudatlanul formált bennünket, legalábbis bennem néhány előadása keltette fel az érdeklődést a múlt iránt. Hatására kezdtem a Műegyetemi Könyvtár történetével foglalkozni. Kovács Máté tudománypolitikai koncepcióinak és szervezési módszereinek igen jó hasznát láttam a műszaki felsőoktatási könyvtárhálózat továbbfejlesztésének bizonyos kérdéseiben. Végül Kóhalmi Bélát, aki a bibliográfiákat és a könyvtári tájékoztatás egyéb „műszoereit” ismertette meg velünk, mint a szerénységgel párosult szocialista könyvtártudós mintaképét zártuk szívünkbe. A levelező oktatást — saját tapasztalatom alapján — igen hatékonynak tartom, mivel a tanult elméletet szinte egyidejűleg a napi gyakorlati munkánkban hasznosítottuk. Könyvtárosi tapasztalataink viszont lehetővé tették a stúdium alapos elsajátítását, az egyetem elvégzése nagymértékben növelte látókörünket.

— *Hogyan alakult hálózatszervezési gyakorlati munkája?*

— Közismert, hogy a felszabadulás után az egyetemi könyvtárak egyik nagyon fontos feladata lett a központi és a tanszéki könyvtárak kapcsolatának kialakítása, a szakmai feladatok központi ellátása. Az Országos Könyvtári Központ kezdeményezésére a főhatóság, a VKM egyetemi osztálya 1949-ben rendeletet is kiadott e könyvtárak egységes kezelésére, a központi funkciók kiépítése mégis nehezen indult meg. A BME központi könyvtárában is csak 1952-ben kezdődött meg az egyik kar új könyveinek feldolgozása. A központi katalógus azonban csak akkor felelt meg a rendelkezésnek, ha az egyetem (pontosabban a szervezetileg két egyetem: az Építőipari Műszaki Egyetem és a Budapesti Műszaki Egyetem) falain belül található valamennyi könyv címadatait tartalmazza. 1955-ben kezdődött és kb. hét éven át tartott az a nagyméretű vállalkozás, melynek során a két egyetem kerekén száz tanszéki könyvtárának 150 000 művét központilag feldolgoztuk és elláttuk a tanszékeket katalóguscédulával, valamint bejelentve a műveket az Országos Széchényi Könyvtár Központi Katalógusába, a tanszéken levő értékes anyagot bekapcsoltuk az ország könyvtári vérkeringésébe. Majd az egységes kezelés és nyilvántartás érdekében a hatvanas évek elején végigjártuk a tanszékeket, a teljes állományt ellenőriztük, selejtezünk, új leltárakat készítettünk, a katalógusokat kiegészítettük stb. Mind a tanszékek régi anyagának feldolgozása, mind a helyszíni könyvtárrendezés az e célra jutott tekintélyes összegből történt, és e munkálatokat a belső dolgozók különmunkában, sok szerződötött külső mun-

katárral együtt végezték a bérezésre kialakított könyvtári teljesítménynormáink alapján. Ennek a néha 60 főre felszaporodott gárdának az irányítása, a munka folyamatos szervezése hosszú éveken keresztül az én feladatomból volt, és viseltem e nagy vállalkozással járó anyagi és erkölcsi felelősséget. A munkában tevőlegesen is részt vettem, a határidők betartása, a kieső munkatársak pótlása stb. céljából különmunkában sok ezer tanszéki könyvet katalogizáltam, korrekurát és egyéb feladatot végeztem. Tapasztalatainkról rendszeresen beszámoltam a felsőoktatási és a könyvtári folyóiratokban. Hálózati munkánkról idegenben is tudomást szereztek, mivel a szegedi egyetem idegen nyelvű *Acta Bibliothecaria*-jában megjelent, a magyar intézeti könyvtárakról írt dolgozatomból 1960-ban több külföldi folyóirat részletesen ismertette.

— *Hogyan fogadták a tanszékek a központi könyvtár kezdeményezéseit?*

— Kezdetben idegenkedtek minden beavatkozástól, s különösen attól féltek, hogy a feldolgozásra elvitt könyveket sokáig kell nélkülözniük. Amikor a könyvek pontosan visszaérkeztek, és velük együtt még sokszorosított katalóguscédulákat is kaptak, lassanként megszűnt az ellenkezés. Csakhamar tapasztalták, milyen előnyös, ha a központi könyvtártól megtudhatják, hogy egy-egy fontos könyv melyik tanszéken található. Könyvtárak rendbehozatalát különös örömmel fogadták, és a tanszékvezetők-től kapott számos köszönő levél is bizonyította, hogy munkánknak igen nagy hasznát vették. Mindamellet az új könyvtári szabványok alapján rendezett könyvtárak egységes kezeléséhez szükséges szakértelem a legtöbb helyen hiányzott. Ezért a következő feladatunk az volt, hogy a tanszéki könyvtárak kezelőit a könyvtári munka elemeire megtanítsuk. Felelősségünket megnövelte, hogy az 1956. évi könyvtári törvényerejű rendelet a két budapesti mellett a miskolci és a veszprémi műszaki egyetemi könyvtár szakmai felügyeletét és módszertani irányítását is ránk ruházta. A sokrétű feladatok ellátására a BME központi könyvtárában 1961-ben önálló hálózati és módszertani csoport, majd osztály alakult. A részleg vezetésével a központ mérnökigazgatója, *Ladányi Antal* engem bízott meg.

— *Milyen módszerekkel segítették a tanszéki és a hálózati könyvtárosokat?*

— Már 1960-tól kezdve alapfokú könyvtárosi tanfolyamokat szerveztünk, szerveztettük a tagkönyvtárak rendszeres időközökben történő módszertani segítségét, tanszéki katasztert fektettünk fel, és közös munkaértekezleteken a tanszéki könyvtárosokkal együtt vitattuk meg a problémákat, alakítottuk ki a

megoldásokat. Nem elégedtünk meg a tanácsadással, ha kellett, egy-egy munkatársunk a helyszínen maradt, s úgy segített a munkában. A vidéki tagkönyvtárainkat is gyakran felkerestük, és huzamosabb időt töltöttünk náluk. Jőmagam is például 1960-ban féléven keresztül heti három napot Miskolcon dolgoztam, hogy a hálózati központban bevált eljárásokat és munkamódszereket ott megismerjünk. Módszertani munkánkban az audiovizuális technikát is hasznosítottuk, például a könyvtár munkájáról húsz perces filmet készítettünk. Igen nagy segíséget nyújtottak módszertani kiadványaink, melyek sorában 1960-ban jelent meg az egyetemi könyvtárak hálózati munkájához készült segédkönyvem. A tanfolyamokhoz pedig 1962-ben tanszéki könyvtárosok alapismereteit tárgyaló tankönyvet szerkesztettem. Kezdetől fogva sokat foglalkoztunk a nem hagyományos dokumentumokkal, és a szerkesztésében megjelent segédkönyv sikerét mutatja, hogy pár hónapon belül elfogyott. E kiadványról *Papp István* a Könyvtárosban (1967. évi 9. sz.) megállapította, hogy ez újabb bizonyíték arra, hogy a szakkönyvtári hálózatok közül a leghatékonyabban törekszünk a hálózati és módszertani feladataink ellátására. Hasonló elismerésre vall, hogy a prágai Állami Könyvtár Módszertani Kabinetje beszerzte és a *Novinky Knihovnické Literatury*-ban 1966-ban közölte teljes fordításban „A hálózati és módszertani munka tartalmi kérdései a tudományos és szakkönyvtárakban” c. tanulmányomat, amely gyakorlati munkánk elméleti számvetése volt.

— *Publikációiban gyakran hivatkozik külföldi példákra, ezeket honnan ismer-te?*

— Az ötvenes években külföldi utazásra nem volt lehetőségem, azonban kezdetül fogva olvastam az angol és a német folyóiratokat, s figyelemmel kísértem a népi demokratikus országok könyvtári cikkeinek fordításait. A hatvanas években már részben magánutazásokon, javarészt azonban hivatalos utakon alkalmam volt több jeles könyvtárt a helyszínen tanulmányozni, mint a Könyvtárosban is megjelent élménybeszámolókat tanusítják. A Pozsonyi Egyetemi Könyvtárt 1966-ban, a krakkói Jagello Könyvtárt 1967-ben, a prágai Klementinumot 1972-ben, a moszkvai GPNTB, a szovjet állami tudományos és műszaki könyvtár munkáját 1974-ben ismertettem. Meggyőződésem, hogy a külföldi gyakorlat összevetése a hazával elengedhetetlen a fejlődéshez.

— *A könyvtárak együttműködéséről milyen tapasztalatokat szerzett?*

— Az együttműködés szükségességét nem gózzuk hangsúlyozni, valójában

azonban ez nehéz kérdés. Húsz évvel ezelőtt a törvényerejű rendelet közös hálózatba egyesítette a hazai műszaki egyetemi könyvtárakat, előírta a központi feladatokat, amelyekből sok mindent megvalósítottunk. 1964-ben Miskolc, majd egy év múlva Veszprém kivált a hálózatból, és önállósulva, külön hálózatot alkotva működnek. A hálózati elv előnyei a műszaki egyetemeken jelenleg is eredményesen megvalósulnak. Sok nehézség jelentkezik azonban a vállalati és a kutatóintézeti könyvtárakkal való együttműködésben. Gyakorlati példa a jó együttműködésre a selmeci műemlék-könyvtár állományának feldolgozása, melyet a főhatóság döntése értelmében a BME központi könyvtárában végeztünk. A munka végén, 1966-ban az érdekeltek közös egyetértésben kb. 30 000 könyv és folyóirat a miskolci Nehézipari Műszaki Egyetem Könyvtárába, 9000 könyv és folyóirat pedig a soproni Erdészeti és Faipari Egyetem Könyvtárába került.

Igen gyümölcsöző együttműködés alakult ki önkéntes alapon a két műszaki nagykönyvtár között. Az Országos Műszaki Könyvtár és Dokumentációs Központtal az együttműködést 1964-ben szerződésben is rögzítettük, amelyet a két könyvtár azóta is rendszeresen megújít.

— *Az eddigiekben könyvtárosi tapasztalatairól számolt be, középiskolai tanári diplomáját hogyan hasznosította?*

— Bővebben kamatoztattam úgy is, mint pedagógus, úgy is mint tudománytörténész. Az alapfokú tanfolyamok szervezésében, a főbb tantárgyak oktatásában és a vizsgáztatásban, majd az OMKDK-ban (ahova 1969-ben kerültem át), a két és fél éves szakkönyvtáros-képző tanfolyamon — itt a levelező tagozat megindulása óta a mai napig a könyvtártantantómban — bőven volt alkalmam a pedagógiát, melyet doktori vizsgám melléktárgyának is választottam, és a didaktikai elveket a gyakorlatban alkalmazni. Csaknem két évtized alatt ezernél jóval több kezdő, fiatal szakembert vezettem be a könyvtári munkába. Alapelveim: csak azt tanítom, amire a hallgatónak a gyakorlati munkában szükségük van. Az oktatásban is az elmélet és a gyakorlat kölcsönhatását igyekszem megvalósítani, például a házi feladatokban, főleg pedig a záródolgozatokban a tanult ismeretanyag alkalmazását kérem számon. Így a hallgatók napi munkájukban hasznosíthatják az olyan témát, mint például a kézi lyukkártyás nyilvántartások megszervezése valamilyen dokumentumtípusra, vagy az új könyvtárhelyiségek tervezése és berendezése.

— *Engedjen meg egy közbevetett kérdést: Nem túl szigorú, nem követel sokat?*

— Hiszek a példamutatásban, abban, hogy másoktól is elvárhatok annyit, mint

önmagamtól. Oktatás közben figyelmet, rendet, pontosságot kívánok. Következé-
tesen értékelem a házi feladatokat, a leg-
jobbakat kiemelve igyekszem nemes ve-
senyre buzdítani a hallgatókat. A legsi-
kerültebb dolgozatokat körözöm, így a
hallgatók egymástól tanulhatnak. Ha év-
közben szigorú is vagyok, a vizsgákon
kollégát látok bennük, és egy-egy vizs-
gafeleletnél is magyarázattal igyekszem
ismereteiket megszilárdítani. Mindez hoz-
zájárul ahhoz, hogy hallgatóim többsége
jeles és jó érdemjegyekkel fejezi be ta-
nulmányait, ami azért is dicséretes, mert
vidéki műszaki és mezőgazdasági szak-
könyvtárakban dolgoznak, mostohább
körülmények között.

— *Az utóbbi években az OMKDK fel-
dolgozó osztályát vezette, ezen a terüle-
ten milyen eredményekről számolhat be?*

— Mint minden könyvtárosi munká-
ban, a feldolgozásban is a legfontosabb
a rend és pontosság. Amikor 1969—1970-
ben az osztály vezetését átvettem, pél-
dául a könyvek feldolgozásának ideje kb.
két hónap volt. A munkaszervezet meg-
javításával sikerült a könyvek feldolgo-
zási idejét átlagosan három hétre csök-
kenteni, és nem volt többé restancia sem.
A normatívák kidolgozásával munkánk
hatékonyágát tovább növeltük, és az
1977. év második negyedében — sport-
nyelven szólva — rekordot értünk el,
mert a naponta érkező és 40 könyvből ál-
ló „csomagokat” átlagosan 8,5 nap alatt
teljesen feldolgoztuk, a sokszorosított cé-
dulákat kiterjedt katalógushálózatunkba
beosztottuk, és a könyvek is a raktári
polcokon készen álltak a használatra. Az
ún. „Siess” könyveknél a feldolgozás
mindössze egy napot vett igénybe. Termé-
szetesen e szép eredmény csak a munka-
társak lelkes összefogásával volt elérhető.

— *Beszélgetésünk alapján egy igen te-
vékeny könyvtáros pályája rajzolódott ki
előttünk. Köztudomású azonban, hogy
névét tudománytörténeti kutatásai tették
ismertté. Kérem, hogy e munkásságáról
is beszéljen.*

— Könyvtárosi pályám vezetett törté-
neti munkásságomhoz, az a felismerés,
hogy csak az a könyvtáros tudja az ol-
vasókat a kutatás módszereibe bevezetni,
aki maga is kutató, csakúgy, mint az a pe-
dagógus nevelheti tanítványait önálló
gondolkodásra, kinek magának is van-
nak eredeti eszméi. De a körülmények is
hozzájárultak könyvtár- és tudománytör-
ténészi működésem kibontakozásához.
Elsősorban az a szerencsés fordulat, hogy
a Műegyetemi Könyvtár vezetősége a
könyvtár *Műszaki tudománytörténeti ki-
adványok* sorozatával kapcsolatban új el-
képzelést alakított ki azzal, hogy témá-
ját a legnagyobb műszaki egyetemünk
intézményeinek és kiváló egyéniségeinek
ismertetésében jelölte meg. A régi mű-

egyetemi könyvtárról már időközben is
jelentek meg dolgozataim, most alkalom
nyílt a szintézisre is. *A Műegyetemi
Könyvtár története (1848—1948)* c. köny-
vemet kedvezően fogadta a szakmai kri-
tika. Igazi értékét számomra az jelenti,
hogy az utódok haszonnal forgatják.

Az alkotó munka örömen kívül tuda-
mánytörténeti kutatásaim legnagyobb él-
ménye, hogy kutatásaim során szellemi
kapcsolatba kerültem oly kiválóságokkal,
mint a Nobel-díjas *Freudenberg* profesz-
szor vagy *Issekutz Béla*, akik *Zemplén
Gézáról*, a hazai szerves kémiai kutatás
megalapítójáról írt monográfiámat gazda-
gították kortársi visszaemlékezéseikkel.
Közelebbi és megtisztelő munkatársi vi-
szony alakulhatott ki *Korach Mór* akadé-
mikussal, akivel közösen megírtuk *War-
tha Vince* életrajzát. Köszönettel tarto-
zom *Polinszky Károly* akadémikusnak,
mert három könyvem szaklektorálását
végezte el, és e művekhez — nevezete-
sen *A BME kémiai technológia tanszék
százéves történetéhez*; a *Varga József
Kossuth-díjas* professzorról, a róla elne-
vezett hidrokraak-eljárás feltalálójáról;
végül a *Korach Mórról* (aki Marcello Co-
ra néven Olaszországban mint jeles író,
műfordító és kritikus is ismert) írott
könyvemhez — bevezető tanulmányt is
írt. Rajtuk kívül még *'Sigmond Eleknek*,
a talajtan tudomány klasszikusának és
Pfeifer Ignác vegyészprofesszornak, az
első magyar ipari kutatóintézet igazgató-
jának életművét írtam meg.

— *A szakemberek elismeréssel fogad-
ták munkáit, forrásértékűnek tartják.
Melyik könyve a legsikerültebb, melyik-
re emlékszik a legszívesebben?*

— Egy-egy munkán évekig dolgoztam,
akiről írtam személyes ismerősömmé
vált, akárcsak a regényíróknak hőseiük.
Nagy segítséget adott számomra a *Mű-
egyetemi Levéltár*, amely a dualizmus és
a két világháború közötti évek felsőokta-
tására vonatkozó iratok valóságos tárhá-
za. Szerencsén is volt, amikor például
Wartha Vincének az eozinnak elnevezett
színes, fémfényű mázról készített kézírá-
sos receptjét, amely eddig ismeretlen
volt, sikerült megtalálnom és könyvem-
ben első ízben publikálnom fakszimilé-
ben. (Az értékes kézirat magánkézből ke-
rült az Iparművészeti Múzeum könyvtá-
rába, röviddel előtte, hogy rábukkantam.)

— *Megköszönöm az érdekes beszélge-
tést; az a 130 cikk, tanulmány és a 15
könyv, mely tollából megjelent, magában
véve is dokumentálja, hogy dr. Móra
László negyedszázados könyvtárosi pá-
lyafutása során nemcsak képletesen épít-
kezett, amikor elhelyezte alkotásainak
téglaát a könyvtárügy és a magyar tu-
dománytörténet nagy épületében.*

Dr. Héberger Károly